ପାହାଡ଼ର ଡାକ

ମଙ୍ଗୁଲୁ ଚରଣ ବିଶ୍ୱାଳ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ - ବିର୍ସାମୁଣ୍ଡା - ବାପା ସୁଗନା ମୁଣ୍ଡା - ମାଆ କରମୀ। ଜନ୍ମ - ୧୮୭୫ ମସିହା। ଗୁରୁବାରରେ ଜନ୍ମ ବୋଲି ନାମ ବିର୍ସା, ବିର୍ସାଙ୍କ ଡାକରେ ସାରା ମୁଣ୍ଡାଜାତି ଇଂରେଜ ବିରୋଧରେ ଚେଇଁ ଉଠିଥିଲେ। ଶେଷରେ ମାଝିଡାମାରିଆ ନାମକ ଜଣେ ମୁଣ୍ଡା ଜାତିର ଲୋକ ଅର୍ଥ ଓ ଜମି ଲୋଭରେ ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଧରେଇ ଦେଇଥିଲେ। ରାଞ୍ଚି ଜେଲରେ ବିର୍ସା ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ ଜୁନ୍ ୯ ତାରିଖ ୧୯୦୦ ମସିହାରେ। ଅନେକ କହନ୍ତି ବିର୍ସାଙ୍କର ସହପାଠୀ ଥିବା ଜଣେ ଡାକ୍ତର ବିର୍ସାଙ୍କୁ ବିଷ ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ୍ ଦେଇଥିଲେ। ଫଳରେ ବିର୍ସାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା।

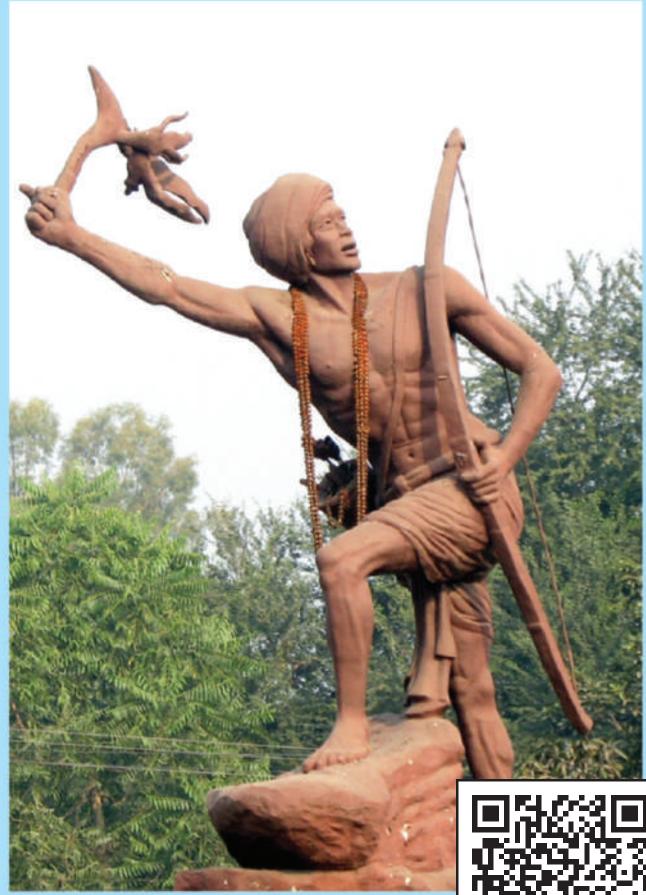

8CH409

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(କୁଡ଼ିଆଟିଏ । ଆଗରେ ଅଗଣା । ବିର୍ସାଙ୍କର ମାଆ କରମୀ ଚୁଲିରେ ଖୁଦଚଉଳର ଜାଉ ବସାଇଥାଏ । ବିର୍ସା ବଇଁଶୀଟିଏ ଧରି ବଜାଉଥାଏ) ।

ବିର୍ସା - ମାଆ, ବା କହୁଥିଲା ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ବଡ଼ ହେଲିଣି ?

କରମୀ - ଆଠବର୍ଷ ହୋଇଗଲେ ସବୁ ମୁଣ୍ଡା ପିଲା ବଡ଼ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ରେ !

ବିର୍ସା - କେମିତି ଗୋ ?

କରମୀ - ମୁଣ୍ଡା ପିଲା ଗୋରୁ ଜଗେ । ବଣରୁ ଫଳମୂଳ ଆଣେ । ମହୁଲ ଫୁଲ ଗୋଟାଏ । କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷେ । ସଂସାର ଚଳାଏ ।

ବିର୍ସା	-	ସଂସାର ଚଳାଏ ? ସଂସାରଟା କେମିତି ଗୋ ?
କରମୀ	-	ଦଦରା ପଣତ ପରିରେ ପୁଅ । ପାଖେ ସିଇଁଲେ ଆଉ ପାଖେ ଚିରିଯାଏ । (କରମୀ ପତର ଠୋଲାରେ ଖୁଦଜାଉ ଆଣି ଦେଲା) ।
ବିର୍ସା	-	ସବୁଦିନ ଏମିତି ଘାଟେ (ଜାଉ) ଦେଉଛୁ ମା, ଭଲ କରି ଲୁଣ ଟିକେ ବି ଦେଉନୁ ।
କରମୀ	-	ତୋ'ର ବଡ଼ ଭାଇ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଖାଇଦିଏ । ତୁ କିଆଁ ଏମିତିଆ ହେଉରେ ?
ବିର୍ସା	-	ମା' କୋମତା ଭାଇ କହୁଥିଲେ, ସେ କୁଆଡ଼େ ବସ୍ତାଏ ଲୁଣ ଆଣିବ । ଜାଉରେ ମିଶାଇ ଖାଇବା । ସତରେ ମା' ଆଣିବ ?
କରମୀ	-	ସେ ଆଣୁ ନ ଆଣୁ ତୁ'ତ ଆଣିବୁ (ବିର୍ସା ଜାଉ ଖାଇସାରି ମୁହଁ ଧୋଇଲା) ।
ବିର୍ସା	-	ମୁଁ ବଣକୁ ଯାଉଛି ମାଆ ଘୂରି ଆସିବି ।
କରମୀ	-	ବଣକୁ ଯିବୁ ? ଏକଲା ଯିବୁନି ।
ବିର୍ସା	-	ମୋତେ ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ ମା' । ଗଛ ସବୁ ମେଘକୁ ଛୁଇଁବି ଛୁଇଁବି ହେଉଥା'ନ୍ତି ।
କରମୀ	-	ଏଇ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ତ ଆମର ମା'ରେ । ମୁଣ୍ଡା ଜାତିର ମା' । ହେଲେ ଦିକୁମାନେ ତାକୁ ଉଜାଡ଼ କରି ଦେଲେଣି ।
ବିର୍ସା	-	ଦିକୁ କିଏ ଗୋ ମା' ?
କରମୀ	-	ଦିକୁ ଆମ ଭଳି ମଣିଷ । ମଣିଆ, ମହାଜନ, ରଜା, ଜମିଦାର, ସାହୁକାର, ଗୋରା ସାହେବ - ଏ ସଭିଏଁ ତ ଦିକୁ ।

ବିର୍ସା - ଆମ ଗାଁରୁ ଏମାନେ କ'ଣ ଆମକୁ ତଡ଼ିଦେଲେ ମା ?

କରମୀ - ଭଲିହାତୁ ଗାଁ । ଗୋରାମାନେ ଛଡ଼େଇ ନେଲେ ଆମଠୁ ଆମ ଗାଁ ମାଟି । ତୁ ଜନମ ହୋଇ ନ ଥିଲୁ । ତୋ' ବଡ଼ ଭାଇ କୋମତା ତୋ' ଭଳି ହୋଇଥାଏ । ତୋ' ଭଉଣୀ ଦାସନୀ ଆଉ ଚମ୍ପା ବୁଟୁବୁଟୁ ଚାଲୁଥାନ୍ତି । ଆମେ ଏଇ 'ବାମ୍ବା' ପଳେଇ ଆସିଲୁ । ଏଠି ତୋ'ର ଜନ୍ମ । ଗୁରୁବାରରେ ଜନ୍ମ ବୋଲି ତ ତୋ' ନା ଦେଇଛି ବିର୍ସା ।

ବିର୍ସା - ଆମ ଜନମ ମାଟିକୁ ଗୋରା ହାତରୁ ମୁଁ ମୁକୁଳାଇବି ମା' ।

କରମୀ - ତୁ କ'ଣ କହୁଛୁ ? ସତରେ ତୁ ପାରିବୁରେ ଧନ ? ଖାଣ୍ଟି ସୁନାଠୁ ବି ଖାଣ୍ଟି ଆମର ମାଟିରେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ଚାଏଁବାସାର ଏକ ମିଶନାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ବିର୍ସା ପାଠ ପଢୁଥାଏ ସେଇଠି । ଅମୂଲ୍ୟ ଆବ୍ରାହମ୍ ଏକ ଅନାଥ ପିଲା । ବିର୍ସାର ସହପାଠୀ) ।

ବିର୍ସା - ଏ ଅନ୍ୟାୟ ମୁଁ ସହି ପାରିବିନି ଭାଇ ।

ଅମୂଲ୍ୟ - ସବୁ ସହିବାକୁ ହେବ ।

ବିର୍ସା - ଆମେ କ'ଣ ମଣିଷ ନୋହୁଁ । ଆମ ବେକରେ ଯୁଆଳି ଦେଇ ଗୋରାମାନେ ହଳ କରିବେ । ଆମକୁ ବଳଦ ଭାବିଲେନା କ'ଣ ?

ଅମୂଲ୍ୟ - ସେମାନେ ତୁମକୁ ତଡ଼ିଦେବେ । ଆଉ ପଢ଼ି ପାରିବନି ।

ବିର୍ସା - ଏମିତି ପଢ଼ିବାଠାରୁ ନ ପଢ଼ିବା ଭଲ ।

ଅମୂଲ୍ୟ	-	କିନ୍ତୁ ଲେଖାପଢ଼ା ମଣିଷକୁ ବଡ଼ କରିଦିଏ ।
ବିର୍ସା	-	ଯେଉଁଠି ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଏତେ ଛୋଟ ଭାବେ, ସେଇଠି ଲେଖାପଢ଼ାର କିଛି ମାନେ ଥାଏନା । ସେମାନେ ମୋତେ ତଡ଼ିବା ଆଗରୁ ମୁଁ ଆପେଆପେ ଚାଲିଯିବି ଭାଇ ।
ଅମୂଲ୍ୟ	-	ବିର୍ସା ସତରେ ତୁମେ ଚାଲିଯିବ !
ବିର୍ସା	-	ହଁ ଚାଲିଯିବି । ପବିତ୍ର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଯେତେବେଳେ ଏପରି ଅତ୍ୟାଚାର ଚାଲିଛି, ମୋର କୋଟିକୋଟି ଦେଶଭାଇଙ୍କୁ ଏମାନେ କ’ଣ କରୁ ନଥିବେ କହିଲ ?
ଅମୂଲ୍ୟ	-	ହେଲେ ଆମେ କ’ଣ ଏମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ିପାରିବା ?
ବିର୍ସା	-	ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବା । ଏ ଦେଶରେ କୋଟିକୋଟି ଲୋକ ମିଳିଯାଇ ଗୋଟିଏ ହୋଇଗଲେ ଏଇ ହାତ ଗଣତା କେଇଜଣ କରିବେ କ’ଣ ? ଆମ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସାହସ ଦେବାକୁ ହେବ ।
ଅମୂଲ୍ୟ	-	ତମେ ପାରିବ ?
ବିର୍ସା	-	ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବି ଭାଇ, ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବି । ମୁଣ୍ଡା କ’ଣ ସବୁଦିନ କୁଦୋ ଜାଉ ଖାଉଥିବ, ଆଉ ସାହେବମାନେ ମଉଜ କରୁଥିବେ ?
ଅମୂଲ୍ୟ	-	ନିଜ ମାଟିରେ ନିଜର ଅଧିକାରକୁ ଗୋରାମାନେ ଅପରାଧ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ବିର୍ସାଭାଇ !
ବିର୍ସା	-	ସାହେବ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବ, ମୁଣ୍ଡା ଦେବ ଦାନା । ସାହେବ ଖାଇବ କ୍ଷୀର, ମୁଣ୍ଡା ଚରେଇବ ଗାଈ ! ହଜାରହଜାର ଦେଶବାସୀ ଯେତେବେଳେ ଦୁଃଖରେ ସଢୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କଥା ଭାବିବି କେମିତି ଯେ !
ଅମୂଲ୍ୟ	-	ତମର ରକତ ଭିତରେ ବନ୍ଧୁକର ବଡ଼ ‘ଢୋ’ଟାଏ ପରି ଜମା ହେଉଛି ଏକ ବଡ଼ ପ୍ରତିବାଦ ।
ବିର୍ସା	-	ପେଟପୂରା ଭାତମୁଠେ ଖାଇବାରେ, ଭଲ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିବାରେ, ପାଞ୍ଚଜଣରେ ବସି ସୁଖଦୁଃଖ ହେବାରେ ସୁଖଥାଏ । ମୋ’ ଦେଶବାସୀ ସେ ସୁଖ ପାଇପାରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ମା’ ମାଟି ଆଉ ଆମ ଭିତରେ ଆଜି ଅନେକ ଦୂରତା ।
ଅମୂଲ୍ୟ	-	ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି ବିର୍ସା, ତମେ ହିଁ ପ୍ରଥମ ମୁଣ୍ଡା ଯେ କି ମୁଣ୍ଡା ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଛ । ଦେଶପ୍ରେମ ତୁମକୁ ପାଗଳ କରି ଦେଇଛି ।
ବିର୍ସା	-	ଗୋରାମାନଙ୍କ ବାହାରଟା ପରି ଭିତରଟା ସେମିତି ସଫା ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା କି ?
ଅମୂଲ୍ୟ	-	ତା’ ହୋଇଥିଲେ ବିର୍ସା ଭଳି ଜଣକୁ ଜନ୍ମ ନେବାକୁ ପଡ଼ି ନଥାନ୍ତା ।

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ଜଣେ ମୁଣ୍ଡାବୁଢ଼ା ଧାନୀ ଓ ବିର୍ସାର ଅନୁଗାମୀ ବୀର ସାଇତ ଡୋନ୍‌କା ସହିତ ବିର୍ସା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ ।)

ବିର୍ସା - ତମେ ଜାଣ ଡୋନ୍‌କା, ବୀର ସାଇତ ହେଲେ କ'ଣ କରିବାକୁ ହୁଏ ?

ଡୋନ୍‌କା - ନୂଆ ଜନ୍ମ ନେବାକୁ ହୁଏ । ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ।

ବିର୍ସା - ଡୋମ୍ବାରୀ ପାହାଡ଼ ତଳର ସଭାରେ କ'ଣ କହିଥିଲି ମନେ ଅଛି ନା ?

ଡୋନ୍‌କା - ହଁ ଭଗବାନ୍, ବେଶ୍ ମନେ ଅଛି । ତମେ କହିଥିଲ ଗଛ କାଟ ନାହିଁ । ଆମ୍ବ, ଜାମୁ, ପଣସ, କଦଳୀ, ନଡ଼ିଆ ଗଛ ସବୁ ଲଗାଅ । ଫଳଫୁଲ ବିକ । ନିଜ ହକ୍ ପାଇଁ ଭଲ ବାଟରେ ଲଢ଼ ।

ବିର୍ସା - ହଁ, ଏ ସବୁ ଶାନ୍ତିର ବାଟ । ଭଲ ବାଟ । ଆମେ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଯିବା ।

ଡୋନ୍‌କା - ଗୋରାମାନେ ଯଦି ଅବାଟରେ ଯାଆନ୍ତି ?

ବିର୍ସା - ଆମର ତୀର, ତଲୁଆର୍ କଥା କହିବ । ମନେରଖ ଡୋନ୍‌କା, ଆମର ବୀର ସାଇତମାନେ ଧୋତି ପିନ୍ଧିବେ, କପାଳରେ ଚନ୍ଦନ ଚିତା ଦେବେ, ପଇତା ପକେଇବେ । ଆମର ଫଉଜ ତିନିଭାଗ ହେବ । ନା-ବାଳକ ପିଲାଏ ହେବେ ନାନକ । ସା-ବାଳକମାନେ ହେବେ ପ୍ରଚାରକ । ବୟସ୍କମାନେ ହେବେ ପୁରାଣକ ।

ଡୋନ୍‌କା - ଲଢ଼େଇ ପରେ ଏ ମହାନ୍ ଦେଶରେ ସାନବଡ଼ ରହିବେନି । ସବୁରେ ସଭିଙ୍କର ସମାନ ଅଧିକାର ରହିବ ।

ଧାନୀ - (ମୁଣ୍ଡା ବୁଢ଼ାଟିଏ) ସେ ସବୁରେ କଣ୍ଟା ଥାଏରେ ପୁଅ ।

ବିର୍ସା - ଆମେ ସେ କଣ୍ଟା ବାହାର କରିଦେବୁ ଧାନୀ ବାବା । ଆ' କହିଲେ ନୂଆ ଯୁଗ ଆସେନା, ତାକୁ ଭିଡ଼ି ଆଣିବାକୁ ହୁଏ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଡୋନ୍‌କା - ସରନା ଜଙ୍ଗଲର ଘାଟି ଇଂରେଜମାନେ ଦଖଲ କରିଛନ୍ତି ଧାନୀ ବାବା ।

ଧାନୀ - ଆମର ବୀର ସାଇତମାନେ କରୁଥିଲେ କ'ଣ ?

ଡୋନ୍‌କା - ଜଙ୍ଗଲର ଗଛରେ ଚଢ଼ି ଗୋରାବାହିନୀ ଉପରକୁ କୋଚିଲା ତୀର ଛାଡ଼ିଲେ । ତୀର ଯାହା ଦେହରେ ଲାଗିଲା ସେ ଟଳିପଡ଼ିଲା ।

ଧାନୀ - ତୀର ମୁନରେ କୋଚିଲା ବିଷ ନାଗସାପର ବିଷଠାରୁ ବି ଭୟଙ୍କରରେ ପୁଅ !

ଡୋନ୍‌କା - ମେଘ ଘୋଟି ଅଇଲା ପରି ତୀର ଛାଡୁଛନ୍ତି । ହେଲେ ଆମ ଭଗବାନ ମଝିରେ ମଝିରେ ବିଗାଡ଼ି ଦେଉଥା'ନ୍ତି ।

ଧାନୀ - ବିର୍ସା କହୁଛି କ'ଣ ?

ଡୋନ୍‌କା - ଗୋରା ପଲଟନ୍ ଆମ ପିଲାଛୁଆ, ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ କାହାକୁ ଛାଡୁ ନାହାନ୍ତି । ମାରି ଶୁଆଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ହେଲେ ଆମ ବେଳକୁ ମନା କରି ଦେଉଛନ୍ତି ।

ଧାନୀ - ମନା କରୁଛି କ'ଣ ପାଇଁ ?

ଡୋନ୍‌କା - ବିର୍ସା ଭଗବାନ କହୁଛନ୍ତି, ଇଂରେଜର ଶାସନ ଓ ତା'ର ନୀତି ବିରୋଧରେ ଆମର ଲଢ଼େଇ। ଇଂରେଜ ଜାତି ବିରୋଧରେ ନୁହେଁ । ରାଞ୍ଚି, ଖୁଣ୍ଟି, ଚାଏଁବାସାର ଗୋରା ବସତିଗୁଡ଼ିକୁ ନିଆଁ ଲଗେଇ ଦେଇଥାନ୍ତେ ଆମ ବୀର ସାଇତମାନେ ।

ଧାନୀ - ଠିକ୍ ହୋଇଥା'ନ୍ତା । ବେପାରୀ ଜାତିଟାକୁ ମୂଳ,ପୋଛ ନକଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ।

ଡୋନ୍‌କା - ହେଲେ ପାରିଲେ କଉଠି ? ଭଗବାନ ହୁକୁମ କଲେ ବୀର ସାଇତମାନେ ଘାଟିକୁ ଫେରିଯାଅ। ଏଇ ନିରୀହମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି ଲାଭ କ'ଣ ?

ଧାନୀ - ଭଗବାନଟା ଏମିତି ମଝିରେମଝିରେ ତ ଅଡୁଆ କରୁଛି ।

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

(ଡୋନ୍‌କାର ସ୍ତ୍ରୀ ସାଲୀ । ସିଏ ବି ବୀରସାଇତ ହୋଇଛି) ।

ସାଲୀ - କିଏ କେଉଁଠି ଅଛରେ, ଧାଇଁ ଆସ । ମୋର ଭଗବାନକୁ ଧରିନେଇ ଯାଉଛନ୍ତିରେ । ଆରେ ମାଝିଆ ମାରିଆ କ'ଣ ପାଇଲୁରେ ? ମୋର ଭଗବାନକୁ ଧରେଇ ଦେଲୁ । ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ବଡ଼ ହେଲା ତୋତେ ?

ଧାନୀ - (ପ୍ରବେଶକରି)ଆଉ ପାଟି କରି କ'ଣ ପାଇବୁରେ ମା' । ଲୁହା ଭିତରେ କାଠ ଖଣ୍ଡେ ପଶିଲେ ପରା ଗଛ ବଉଁଶ ନାଶ ହୁଏ । ମାଝିଆ ମାରିଆଟା ମୁଣ୍ଡା କି ଆଉ କ'ଣରେ ?

ସାଲୀ - ମୋର ଭଗବାନର କ'ଣ ହେବ, ଧାନୀ ବାବା ?

ଧାନୀ - ଆଉ କ'ଣ ହେବରେ ମା' ଫାଶୀ କି ଜେଲ୍ । ଲଢ଼େଇର ଦୁଇଟା କଥାରେ ମା' । ହାରିବା କି ଜିତିବା । ଯିଏ ଜିତେ ତା' ନାଁ ଲେଖି ରଖେ ଇତିହାସ, ଯିଏ ହାରେ ତା ନାଁ ଲେଖା ହୁଏ ମଣିଷର ରକତରେ, ତା'ର ଭୋକରେ, ତା'ର ଶୋଷରେ, ତା'ର ଦୀର୍ଘ ଶ୍ୱାସରେ ।

ସାଲୀ - ବିର୍ସା ବଇଁଶୀ ବଜେଇ ଦେଲେ, ମଣିଷର ରକତରେ ମାଦଳ ବାଜୁଥିଲା । ବିର୍ସା ଡ଼ାକିଲେ ଜଙ୍ଗଲ 'ଓ' କରୁଥିଲା । ଆଜି ସେ ପିଞ୍ଜରାର ବାଘପରି ଉଠ୍ ବସ୍ ହେଉଛି । କୁଆଡ଼େ ଗଲା ତା'ର ସିଂହ ଠାଣି ?

ଧାନୀ - ସୁଖ ମଣିଷକୁ ଭୟାଳୁ ଆଉ ଦୁର୍ବଳ କରି ଦିଏରେ ମା' । ମୁଣ୍ଡା ଜାତିଟା ସୁଖ ଚାହିଁଲା । ବିର୍ସା ଆଉ କରନ୍ତା କ'ଣ ?

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

(ରାଞ୍ଚି ଜେଲ୍ । ଜୁନ୍ ୯ ତାରିଖ, ୧୯୦୦ ମସିହା ସକାଳ) ।

ବିର୍ସା - ହେ ବିଶ୍ୱସ୍ରଷ୍ଟା, ଆମର ପ୍ରାର୍ଥନା ବ୍ୟର୍ଥ କରନା । ତୁମଠାରେ ଆମର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ହେ ମୋର ଜନ୍ମଭୂମି ! ଆଗୋ ମୋର ମା' ! ମୁଁ କଥା ଦେଇଥିଲି ମା' ତୋତେ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ, ହେଲେ ପାରିଲି ନାହିଁ ଗୋ । ଶୁଣି ପାରୁଛି ମା' କେପ୍‌ଟନ୍ ରୋଶ୍‌ର ଚିତ୍କାର । ଏ ବନ୍ଦୀଶାଳାକୁ ବି ପଶିଆସୁଛି ବାରୁଦର ଗନ୍ଧ । ମୋର ମୁଣ୍ଡା ବାହିନୀର ରେ-ରେ କାର ତୁ କ'ଣ ଶୁଣୁ ନାହୁଁ ମା' ? ତୁ ତ ଜାଣୁ ମା' ମୁଣ୍ଡା ରକତରେ କି ଭୟଙ୍କର ନିଆଁ ଲାଗିଥିଲା, ହେଲେ, ଆଜି ସବୁ ଶେଷ ମା' । ହାତ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ବି ମୋର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । (ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ) ଓଃ, ହୋ ! ତମେ କ'ଣ ଫୋଡ଼ିଦେଲ ଅମୂଲ୍ୟ, ମୋତେ ତ ଘରିଆଡ଼େ ଅନ୍ଧାର ଦିଶୁଛି । (ଜେଲ ଫାଟକ ଆଗରେ ହଜାର ହଜାର ମୁଣ୍ଡା ନରନାରୀ ଜୟ ଜୟକାର କରୁଛନ୍ତି) ।

ଧାନୀ - ବିର୍ସା ଭଗବାନ କି,

ସମସ୍ତେ - ଜୟ

ଧାନୀ - ଧରତି ମାଆ କି,

ସମସ୍ତେ - ଜୟ

ଧାନୀ - ଏ ଲଢ଼େଇର ଶେଷ ନାହିଁରେ ମୁଣ୍ଡାମାନେ, ହାରି ଯାଇଥିବା ଲଢ଼େଇର ଶେଷ ହୁଏନା ।

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଇଁ ସୂଚନା

★ ପ୍ରଥମେ ବିର୍ସାମୁଣ୍ଡାଙ୍କର ଏକ ଫଟୋ ସଂଗ୍ରହକରି ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହରେ ଟାଙ୍ଗିବେ କିମ୍ବା ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖିବେ ।

★ ବିର୍ସାମୁଣ୍ଡାଙ୍କର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ ପିଲାମାନଙ୍କ ଆଗରେ କହିବେ ।

★ ବିର୍ସାମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ଭଳି ଆଉ କେତେ ଜଣ ସେ କାଳର ଆଦିବାସୀ ନେତାଙ୍କ ନାମ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବେ ।

★ ପିଲାମାନଙ୍କ ଉତ୍ତର ପାଇବା ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକ, ଚକରା ବିଶୋଇ, ଦୋରା ବିଶୋଇଙ୍କର ଉଦାହରଣ ଦେବେ ।

★ ଏହି ଏକାଙ୍କିକାଟିକୁ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଭିନୟ କରାଇବେ ।

ସୂଚନା

ବୀରସାଇତ - ମୁଣ୍ଡାଜାତିର ସାହସୀ ଓ ଆଗୁଆ ଲୋକ ।

ଭଗବାନ - ବିର୍ସାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଲୋକମାନେ ଭଗବାନ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ।

କୁଦୋ - ସୁଆଁଧାନର ଚାଉଳ ।

ଆସ ଜାଣିବା କେତୋଟି ଶବ୍ଦ

କୁଦୋ	ବୀରସାଇତ	ରକତରେ ମାଦଳ ବାଜିବା
ମହୁଆଫୁଲ	ନାନକ	ରେ ରେକାର
ସିଇଁଲେ	ପ୍ରଚାରକ	ରକ୍ତରେ ନିଆଁ ଲାଗିବା
ଦିକୁ	ପୁରାଣକ	ବୁଟୁବୁଟୁ ଚାଲିବା

ଅଭ୍ୟାସ

୧. ଆସ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ।

(କ) ବିର୍ସା ମୁଣ୍ଡାଙ୍କର ବାପା ଓ ମାଆଙ୍କ ନାମ କ'ଣ ?

(ଖ) ବିର୍ସା କ'ଣ କରିବାକୁ ଶପଥ କରିଥିଲେ ?

(ଗ) ବିର୍ସାଙ୍କୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ହାତରେ କିଏ ଧରେଇ ଦେଇଥିଲା ?

(ଘ) ବିର୍ସାମୁଣ୍ଡା କେଉଁଠାରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ ?

(ଙ) ବିର୍ସାମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ପର୍କରେ କ'ଣ ଶୁଣାଯାଏ ?

୨. ଆସ ଉତ୍ତର ଲେଖିବା ।

(କ) ବିର୍ସା କେଉଁଠାରେ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ ?

(ଖ) ବିର୍ସାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡାଜାତି କାହିଁକି ଭଲ ପାଉଥିଲେ ?

(ଗ) ବିର୍ସା ନିଜର ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କୁ କିପରି ଚଳିବାକୁ କହୁଥିଲେ ?

(ଘ) ବୀରସାଇତମାନଙ୍କର ବେଶପୋଷାକ କିଭଳି ହେବ ବୋଲି ବିର୍ସା ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ?

୩. ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର କି ଅର୍ଥ ବୁଝାପଡୁଛି, ଆସ ଲେଖିବା ।

(କ) ବିର୍ସା ଡାକିଲେ ଜଙ୍ଗଲ 'ଓ' କରୁଥିଲା ।

....

....

....

(ଖ) ଆଜି ସେ ପିଞ୍ଜରାର ବାଘପରି ଉଠ୍‌ବସ୍ ହେଉଛି ।

....

....

....

୪. ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲ ଭାବରେ ପଢ଼ିବା ଓ ରେଖାଙ୍କିତ ପଦଗୁଡ଼ିକ କାହାକୁ ବୁଝାଉଛି ଖାଲି ଘରେ ଲେଖିବା ।

(କ) ହେଲେ ଆମେ <u>ଏମାନଙ୍କ</u> ସାଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ିପାରିବା ? [ ]

(ଖ) <u>ଭଗବାନଟା</u> ଏମିତି ମଝିରେମଝିରେ ତ ଅଡୁଆ କରୁଛି ? [ ]

୫. ତଳେ ଗୋଟିଏ କୋଠରିରେ କିଛି ସ୍ଥାନର ନାମ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୋଠରିରେ ବିର୍ସା ଜୀବନର କେତେକ ଘଟଣା ଦିଆଯାଇଛି । କେଉଁ ସ୍ଥାନ ସହିତ କେଉଁ ଘଟଣାର ସମ୍ପର୍କ ଅଛି ଆସ ଲେଖିବା ।

ରାଞ୍ଚି	ପାଠ ପଢ଼ିବା	
ଡୋମ୍ବାରୀ ପାହାଡ଼	ଜନ୍ମ	
ଚାଏଁବାସା	ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କ ସଭା	
ବାମ୍ବା	ଜେଲ୍‌ଯିବା	

୬. ଏମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଚିହ୍ନ ସାରିଲେଣି । ଏମାନେ ସବୁ କିଏ ଆସ କହିବା ଓ ଖାଲି ଜାଗାରେ ଲେଖିବା ।

ସୁମନା......................   ଅମୂଲ୍ୟ........................

କରମୀ......................   ଡୋନ୍‌କା........................

କୋମତା......................   ଧାନୀ........................

ଦାସନୀ......................   ସାଲୀ........................

ଚମ୍ପା......................   ମାଝିତା ମାରିଆ........................

୭. ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ପାଖ ମୁଣ୍ଡଳି ମଧ୍ୟରେ ରଖାଯାଇଛି, କେଉଁଟି କାହାର ଅର୍ଥକୁ ବୁଝାଉଛି ତାକୁ ବାଛି ଶବ୍ଦ କଡ଼ରେ ଲେଖିବା ।

ଦିକୁ ....

କୁଦୋ ....

ବୀରସାଇତ ....

ପଲଟନ.....................

ଧରତି ....

ବୀର ସୈନିକ, ପୃଥିବୀ,
ଶୋଷଣକାରୀ, ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ,
ନା'ବାଳକ, ସୁଆଁ ଧାନର ଚାଉଳ,
ଖୋଳିବା

୮. ପଠିତ ଏକାଙ୍କିକାର କେତେକ ଉକ୍ତି ତଳେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି, ଡାହାଣ ପାଖ ଖାଲି ଜାଗାରେ ଲେଖିବା ।

ସଂସାର ଚଳାଇବା ....

ମେଘକୁ ଛୁଇଁବା ଭଳି ....

ଅଡୁଆ କରିବା ....

ରକତରେ ମାଦଲ ବାଜିବା ....

ପିଞ୍ଜରାର ବାଘ ପରି ଉଠ୍ ବସ୍ ହେବା ....

ରକତରେ ନିଆଁ ଲାଗିବା ....

୯. ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକ କିଏ, କାହାକୁ କହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ନାମ ମୁଣ୍ଡଳି ମଧ୍ୟରୁ ଖୋଜି ଆଣି ଖାଲିଘରେ ଲେଖିବା ।

(କ) ସଂସାରଟା କେମିତି ଗୋ ?

(ଖ) କିନ୍ତୁ ଲେଖାପଢ଼ା ମଣିଷକୁ ବଡ଼ କରିଦିଏ ।

(ଗ) ଖାଣ୍ଟି ସୁନାରୁ ବି ଖାଣ୍ଟି ଆମ ମାଟିରେ ।

(ଘ) ଦେଶପ୍ରେମ ତୁମକୁ ପାଗଳ କରିଦେଇଛି ।

(ଙ) ଲଢ଼େଇ ପରେ ଏ ମହାନ୍ ଦେଶରେ ସାନ ବଡ଼ ରହିବେନି ।

ବିର୍ସା, କରମୀ, ଅମୂଲ୍ୟ, ଧାନୀ, ଡୋନ୍‌କା

୧୦. ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅନୁଚ୍ଛେଦରୁ ନାମଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ବାମ ପାଖରେ ଥିବା ବାକ୍ସରେ ରଖିବା ଓ କାମଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ଡାହାଣ ପାଖରେ ଥିବା ଗୋଲରେ ରଖିବା ।

ସାହେବମାନେ ଖାଇବେ କ୍ଷୀର, ମୁଣ୍ଡା ଚରେଇବ ଗାଈ ।
ଆମ ବୀର ସାଇତମାନେ ଧୋତି ପିନ୍ଧିବେ ।
ଭଗବାନଟା ଏମିତି ମଝିରେମଝିରେ ଅଡୁଆ କରୁଛି ।
ଗୋରାମାନେ ଛଡ଼େଇନେଲେ ଆମଠୁ ଆମ ଗାଁ ମାଟି ।

ତୁମପାଇଁ କାମ

- ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ କାହାଣୀ ସଂଗ୍ରହ କରି କହ ?
- ଏକାଙ୍କିକାଟିକୁ ଶ୍ରେଣୀଗୃହରେ ଅଭିନୟ କର ।